

MODERNNE ŠŌU NIMEGA „NAHKHIIR”

TOOMAS KUTER

Te Myki, OKT 2010

Johann Straussi operett „Nahkhiir”. Libreto Karl Haffner ja Richard Genéé Henri Meilhaci ning Ludovic Halévy vodevilli „Le réveillon” põhjal; eestikeelne tõlge: Neeme Kuningas.

Muusikaline juht ja dirigent: Jüri Alpernten. Dirigendid: Mihhail Gerts ja Erki Pehk. Lavastaja ja kunstnik: Michiel Dijkema (Holland). Kostüümikunstnik: Claudia Damm (Saksamaa). Valguskunstnik: Bas Berensen (Holland). Koormeisterid: Risto Joost ja Heli Jürgenson. Koreograaf: Marina Kesler.

Osades: Eisenstein – Mati Kõrts ja Urmas Põldma; Rosalinde – Aile Asszonyi ja Heli Veskus; Adele – Angelika Mikk, Marion Melnik ja Kristina Vähi; Alfred – Oliver Kuusik ja Andres Köster; dr Falke – René Soom ja Taimo Toomast; prints Orlofsky – Rauno Elp, Mati Turi ja Taavi Tampuu; vangladirektor Frank – Mart Laur ja Väino Puura; Frosch – Tõnu Kark ja Raivo E. Tamm; Ida – Kädi Kosenkranius ja Garmen Tabor; Orlofsky teener Ivan – Tiiu Laur ja Valentina Täluma; dr Blind, advokaat – Aleksander Arder ja Mart Madiste.

Esietendus RO Estonias 13. mail 2010.

Johann Straussi operett „Nahkhiir”, mida Gustav Mahler nimetas koomiliseks ooperiks, esietendus 5. aprillil 1874 Theater an der Wienis. Esimesel hooajal ei saanud „Nahkhiirt” edu.

Operetti mängiti alla kahekümne korra, mille järel ta repertuaarist maha võeti. Alles pärast menu Berliinis, eriti aga pärast tormilist vastuvõttu Pariisis toodi teos taas Viini publiku ette. Seekordne „Nahkhiire” lavastus Estonia teatris on arvult seitsmes.

Segadus, absurd ja arusaamatus

Johann Straussile poleks tema teose selline ettekanne ilmselt meeldinud. Straussi ajal ei oleks niisugune lähene mine „Nahkhiirele” olnud ka ilmselt mõeldav. Estonia lavastust vaadates tekkis küsimus, mida lavastaja Michiel Dijkema on tahtnud toimuvaga öelda. Kavalehel võtab ta etenduse kokku motoga: „Õnne sa tunda saad, kui kõik mured unustad...” Tõepoolest, kes meist ei oleks kas või kordki elu jooksul soovinud olla keegi teine. Niisiis, eesmärk on pakkuda publikule lõõgastust, olelemist väljaspool sügavat filosoofiat, tõelist šõud, mis võrtsitatud klassikalise opereti aegumatute meloodiatega. See pole ju paha! Kohati on Dijkema läinud lausa absurdini, mis pole samuti halb. Elu läheb edasi ning kõik muutub ja teiseneb, ka Johann Straussi aegne romantika, läbides selles protsessis erinevad arenguastmed ja olles vaatajale kas vastuvõetav või mitte. See sõltub juba konkreetsest vaatajast. See muutub ja jõuab tagasi konservatiivse romantismi juurde, ainult uuel tasandil.

Üle jõu käiv ülesanne

Dijkema šõud on võimelised tege ma need lauljad-näitlejad, kes on esitavast täielikult üle. Paraku on just see „Nahkhiire” puhul suurim probleem. Estonia lavastuses on üksikud head solistid, mõned väga head orkestrinumbrid, aga kohati suisa kohutavad ansamblid.

Opereti tekst on kohandatud eesti oludele, sisse on toodud meie põhjanaabrid ja neile iseloomulikud veidrused; vallatud elumehed esinevad maskipeol tänu muutustele markii Kostoneni ja ševaljee Türminenina. Kõik peaks olema justkui väga naljakas ning teatud osa publikust panebki kõik naerma ja muigama, ent samas jääb õhku küsimärk. Kuna šõu elemente välja

kanda ei suudeta, ei saavuta lavastaja soovitud tulemust – etendus venib, dialoogid tunduvad kohati absurdsed ja kaotavad oma mõtte, puudub pinget ja tänapäeva euroopalik pikantsus muutub kohmakaks talupoeglikuks labasuseks.

Andestust, kuid Dijkema pole selles süüdi. Ehk oli ta proovides liiga leebe, samuti lasta karmimalt paika panna muusikalisse külge puutuvat. Lavastus on staatiline, selles puudub liikuvus, mis toimuva õigesse võtmesse asetaks. Õnneks ei ole Johann Straussi muusikat ümber tehtud, see on äratuntav ja igihaljas, kuid jääb selles kontekstis teisejärguliseks ja on kohati esitatud mitte just kõige õnnestunumalt.

Johann Straussi „Nahkhiir”. RO Estonia, 2010.
Hetk maskiballilt.

Eisenstein — Urmas Põldma ja Rosalinde — Aile Asszonyi.

kad taga igatsema Margarita Voitest ja Anu Kaalu. Kõige asjalikum on **Kristina Vähi**, kelle roll on hästi kujundatud ja kes püüab vokaalse partiiga võimaluste piirides hakkama saada. Lugu on lihtsalt selles, et Adele ei ole Vähi roll. Samas on Vähi sellest kolmikust kõige parem.

Prints Orlofsky

Positiivse elamuse pakub ka **Rauno Elp** prints Orlofskyna. Ta esitab partii korrektelt ja nauditavalt ning tema tegelane ei muutu kordagi labaseks, mis selles kontekstis võinuks juhtuda. Nähtud etendustes oli Heli Veskuse kõrval Rauno Elp kõige sümpaatsem osatäitja. Orlofsky rollis esinevad ka **Mati Turi**, kes oma osakäsitluses läks kohati lavastaja taotlustest veelgi kaugemale, ja **Taavi Tampuu**, keda mul kahjuks ei õnnestunud näha.

Meeldivad väikerollid

Estonia ooperikoori lauljad on pandud nende jaoks harjumuspäratutesse ning küllalt karmidesse oludesse, nii nagu ka Dijkema tehtud „Tuhkatriinu“ ajal. Ent sellele vaatamata kujundavad mõned kooriliikmed meelde jäävad väikerollid. Esmajärjekorras **Triin Ella**, kes sulandub šõuga ning on Dijkema lavastusega samas võtmes, mistõttu jääb ehk rohkemgi meelde kui mõnigi täisrolli mänginud solist. Sama kehtib ka innukat araablast kehastanud **Priit Kruusemendi** kohta.

Positiivses valguses võib mainida Adele õe Ida rollis esinenud **Kädi Kosenkraniumi** ja **Garmen Taborit**, samuti prints kammerteenri Ivani osas üles astunud **Tiiu Lauri** või **Valentina Tälumat**.

Tänu kulinaarsete hõrgutiste degusteerimisele Rosalinde tšaardaši ajal

Konn — Tõnu Kark.

on operetti toodud veel üks uus tegelane, kelleks on Kokk — **Koit Soasepp** on muidugi silmapaistev Kokk. Ent siiski tekkis küsimus, milleks see kõik?

Üks oluline persoon selles segases loos on vangladirektor Frank. Franki mängivad **Väino Puura** ja **Mart Laur**. Osa enese puhul erilise sügavmõttelisusest rääkida ei saa, küll aga meeleolust, mis mõlema, nii Lauri kui ka Puura Franki puhul tekib. Nad on omas elemendis, lähevad kaasa ballil toimuvaga ja Eisensteini intriigiga ning on šõus omal kohal.

Opereti kolmanda vaatuse algul püsib lõviosa tegevusest ning dialoogidest vangivalvur Froschi õlgadel. Seekordne „Nahkhiir“ võib hiilata kahe väga hea Froschiga, kelleks on **Tõnu Kark** ja **Raivo E. Tamm**. Kark on tõeline rahvamees, kes tundliku ning kogunud näitlejana teab, mida publik vajab

ja enim hinnata oskab. Just seda publikule vajalikul tasemel Kark ka pakub, mistõttu on edu saavutatud ning tunnustavalt soe aplaus tagatud.

Raivo E. Tamm pole sugugi kehvem, ainult vahendid tulemuse saavutamiseks on teised. Siiski tekitavad taas küsimusi dialoogid ning see niinimetatud nali, mis nendes peituma peab ja millest sugugi mitte kõik saalis viibijad vajalikul määral aru ei saa.

Õnnestunud balleti- ja orkestrinumbriid

Lavastuse ühe parema osa moodustavad balletinumbrid. **Marina Kesler** on oma tööga väga hästi hakkama saanud.

Orkestri polkad olid särtsakalt ette kantud, ületades vokaaliga numbrite esituse. Kõige problemaatilisemalt mõjusid nähtud etendustel ansamblid,

Dr Falke –
Taimo Toomast ja
Eisenstein –
Mati Kõrts.

Tõsi, pikantseid „Nahkhiire“ lavastusi on Euroopas nähtud ennegi. Dijkema lavastus tekitas omajagu kõneainet ka Moskvast. Samal ajal Dijkema „Nahkhiire“ versiooniga Novaja Operas toodi Suures Teatris näiteks lavale Vassili Barhatovi „Nahkhiire“ lavavariant, mille kogu tegevus toimub hoopis laeval Titanic, mis opereti lõppedes merepõhja vajub. Selle järgi otsustades on Estonias veel arenguruumi.

Valgus, kujundus, kostüümid

Michiel Dijkema lavastusega haakub hästi hollandlase **Bas Berenseni** valguskujundus, mis kohati, eriti esimese vaatuse lõpul, mõjub sedavõrd karjuvalt rõvedalt, et tekitab juba vastupidise reaktsiooni, muutudes oma räguses sümpaatseks. Seega püsib valguskujundus lavastaja taotlusega ühes ja samas elemendis ja mõjub teraviklikult ega tekita vastumeelsust, kui-

Eisenstein – Mati Kõrts ja Adele – Marion Melnik.

gi on meie kultuuriruumi jaoks mõneti harjumatu.

Lavastusega samas stiilis on ka kostüümid (kostüümikunstnik **Claudia Damm**). Palju on roosat ja helesinist, sekka muid kriiskavaid toone ja klassikalist must-valget ning eraldi pilku püüdvat punast. Kõik klappib. Need kostüümid võivad meeldida või mitte, kuid nad äratavad tähelepanu.

See, et lavakujunduses on kõik segamini ja kaldu, kujutab enesest vana võtet. Sama nägime ka Dijkema 2006. aastal lavastatud Rossini „Tuhkatriinu“ puhul, mis erinevalt praegusest „Nahkhiirest“ pälvis Eesti pressis hulga kiidusõnu.

Kollektiivne looming

Ooper ja operett on kollektiivne looming. On oopereid ja operette, kus

üks või teine solist võib lubada endale olla individualist ja ansambliga mitte arvestada ning midagi eriti ei juhtugi. Paraku Straussi „Nahkhiir“ nende hulka ei kuulu.

Dijkema lavastus ei ole mõeldav ansambli mänguta. Ta lihtsalt laguneb koost ning tekib ebakõla, mis juhtub ka rahvusooperi „Nahkhiire“ puhul. Tulemus on raskesti mõistetav nii publikule kui ka näitlejatele. Süüdlast nähakse eelkõige lavastajas, mis pole aga õige.

Dijkema „Nahkhiir“ nõuab paindlikku ansamblit ja kokkusulanud truppi.

Väga hea ansambli näitleja on näiteks **Taimo Toomast** (dr Falke). Tema puhul on tunda Euroopa teatrimajades töötamise kogemusi. Toomast sulandub ansambliisse ja on tabanud hästi,

Rosalinde – Heli Veskus ja Alfred – Andres Köster.

mida Dijkema soovib, ning kujundab rolli, mille puhul ei häiri miski.

René Soom samas osas laulab vokaalselt laitmatult, kuid Toomastiga võrreldes jääb tema Falke kahvatu-maks.

Teistest rohkem kiidusõnu väärivad **Heli Veskus**, kes vaatamata šõule esitab Rosalinde nõudliku partii suurepäraselt, klassikalise opereti reegleid silmas pidades.

Veskuse sumeda kõlaga, tühtlane ja tugev hääl paneb ennast kuulama, teda on mõnus jälgida ning ta on selle lavastuse kõige professionaalsem osatäitja. Tšaardaši ajal on Dijkema koondanud tähelepanu Rosalindelt ja balliseltskonnalt hoopis toiduvalmistamiskunsti saladuste jälgimisele, mis iseenesest pole samuti paha, sest vastavalt lavastuse motole „Õnne sa tunda saad, kui kõik mured unustad...” on ütlematagi selge, et inimolevuse üks põhimõnused

on toitumisega seonduv tegevus. Veskus suutis siin koondada publiku tähelepanu siiski eelkõige muusikale. Ta lihtsalt laulab niivõrd hästi.

Aile Asszonyi lahendab Rosalinde teises võtmes. Asszonyi Rosalinde on kavalam ja kelmikam, temas on rohkem krutskeid ja intriige, mistõttu võib öelda, et ta on lähemal Dijkema taotlustele. Samas esines Asszonyi puhul vokaalselt intonatsioonivääratusi ning kohati oli tema võimas ja ilus hääl pisut kirju.

Korralikud tenorid

Urmas Põldma Eisenstein on meelas ja paheline, temas on elumehe rikutust ning seelikuküti edevust. Põldma suudab Eisensteini sümpaatseks mängida, mistõttu etenduse lõppedes annavad talle tema patud andeks nii Rosalinde kui ka saalis viibijad.

Mati Kõrts on vaoshoitum ja ta-

Alfred – Oliver Kuusik, Rosalinde – Aile Asszonyi.

sakaalukam, temas on abielumehele omast kannatlikkust, kavalust ning vassimisostust. Kohati tundub tema Eisenstein Rosalinde vastu isegi õelam olevat.

Vokaalselt saavad mõlemad tenorid partiiga hakkama. Väikesed möönused siin ja seal, kuid midagi kõrva riivavat ei juhtunud.

Tenor Alfred, kes selles segaduses armuhulknurga tekitab, on „Nahkhiires” alati tähtsat osa mänginud ning Alfredi rollis on aegade jooksul üles astunud paljud maailmaoperi tipud.

Sedakorda toovad Alfredi kodupubliku ette **Oliver Kuusik** ja **Andres Köster**.

Oliver Kuusiku kultuurset musitseerimist on tunda ka „Nahkhiires”. Alfred ei ole tema roll, kuid ta lahendab selle korrektselt ning stabiilselt, esitades kõik muusikalised numbrid hea fraasitunnetusega.

Andres Köster on sensuaalne Alfred. Vokaalselt on ta kohati väga nauditav, kuid vahel on partii temast üle, mida saab õnneks oskuslikult ansamblinumbrites varjata. Näiteks esimese vaatuse ansambelites koos Aile Asszonyiga laulis Asszonyi Kösteri nii osavalt üle, et viimase puudulikud ülemised noodid, mida Asszonyi hääl varjutas, ei kostnud. Muusikalises mõttes on see muidugi lubamatu, samas, kui arvestada hetke võimalusi ja Dijkema šõud, ei ole see iseenesest sugugi mitte paha ja päästis olukorra omamoodi vahval moel.

Adele?

Adele kaunist rolli on läbi aegade laulnud peaaegu kõik eesti väljapaistvamad koloratuursopranid. Kuigi seekordses lavastuses on koguni kolm Adelet – **Kristina Vähi**, **Marion Melnik** ja **Angelika Mikk** –, jäävad nad paraku ajaloole alla, tahtmatult hak-

Õnne sa tunda saad,

Harri Rospu fotod

need lihtsalt logisesid. Oma pikantsuses õnnestub „Nahkhiir” siis, kui muusikaliselt on kõik vähemalt üheksakümmend protsenti paigas.

Jüri Alperteni tempod olid mõõdukad ja solistidele jõukohased, kuid vahel jäi puudu operetlikust kergusest ja särtsakusest, mis eeldaks kohati erkamat tempot.

Seepärast oli ehk rohkem õnnestunud Erki Pehki töö, kelle tempodes oli rohkem pinget ning orkestrilt kuuldus ka operetlikku elagantsi.

Maailm läbi roosade prillide

Tõenäoliselt ei vasta see „Nahkhiir” haritud teatrikülastaja tavapärasele ootustele klassikalise opereti puhul. Sellest küljest võiks ju toimuvale mõn-

dagi ette heita. Kuid samas on aeg-ajalt meil kõigil kasulik oma raamidest välja tulla – seda Dijkema taotleb – ning elu, maailma, inimsuhteid ja inimsuhte esinevaid intriige läbi roosade või helesiniste prillide vaadata – maailm muutub ning kõik selles toimuv omandab uue tähenduse. Kuidas see lavastajal on õnnestunud, jäägu igaühe enda otsustada, sest ilu peitub vaataja silmades ja nii palju, kui on muusikateatrit armastavaid inimesi, on ka erinevaid arvamusi. Vähemasti üks on kindel – Dijkema „Nahkhiirest” Rahvusoper Estonias räägitakse veel kaua.